

Skabelse og videnskab

1 Mos 1 og 2

"Himlen fortæller om Guds herlighed, hvælvingen beretter om hans hænders værk" (Sl 19,2).

Hovedtanke

For at forstå intentionerne med skabelsesberetningen er det vigtigt at læse den under hensyntagen til Mellemøstens antikke verden.

Introduktion

Sl 19,2 er tydeligvis en poetisk formuleret bekendelse. Vores erfaring siger, at himlene ikke kan *fortælle* noget. Og alligevel begynder vi ikke at diskutere, om denne påstand er sand. Fordi vi forstår tekstens anliggende: at lovprise Gud som skaber, lader vi os inspirere af tekstens sproglige skønhed.

Hvis det derimod ikke lykkes os ved læsning af Bibelen at tage hensyn til den mellemøstlige tænkning og udtryksmåde, som mange skriftsteder er præget af, så vil det medføre misforståelser og fejlfortolkninger.

"Efter min mening må den vesteuropæiske bibellæser lære at dykke ned i den atmosfære, som Bibelens bøger er blevet til i, og det bør gøres med indfølingsevne og forståelse. Man bør desuden bestræbe sig på – både på det intellektuelle og det åndelige plan – at leve sig ind i de mennesker, der på deres egen måde seriøst forsøgte at gøre de åndelige sandheder begribelige, som til alle tider har været og fremdeles vil være menneskeheden dyrebareste arv ... Jeg ville ønske, at de lærde teologer ikke havde taget mellemøstlige udsagn så bogstaveligt, men snarere havde stillet spørgsmål til dem. Så ville de ikke have været fristet til at udforme store dogmatiske overbygninger på grundlag af én metafor" (A. M. Rihbany, *Jesus aus dem Nahen Osten*, Freiburg, 2004, 15 f.).

"Den bibelske forfatter hjælper os ikke med at løse alle skabelsens gåder. I stedet præsenterer han os for gådernes skaber"
(R.A. Errico, *Die Mysterien der Schöpfung*, Frankfurt 2013, 40).

Bibelske forfatteres "verdensbillede"

Job 26,5-14
Sl 104,1-7
Es 40,21-25

Hvilke forestillinger om verdens udseende og Guds handlen kommer her til udtryk i poetisk form?

Baggrund

Når Bibelens forfattere beskriver verden, ønsker de at lovprise og be-
kende Gud som skaber, opretholder og frelser. I den forbindelse læner
de sig uden forbehold op ad det mellemøstlige verdensbillede og dets
kaosteori:

Guds magt gælder ikke kun himmel og jord, men når helt ned i døds-
riget, som efter datidens forestilling befandt sig i dybet under urhavet.
I Job 26,5 står der ordret: *Skyggerne skælver under vandene og dem,*
der bor dér (sml. Es 14,9; 2 Pet 2,4). *Norden er himlen, der er spændt*
ud som et telt, og som bærer vandet over *hvælvingen*. I dette vand
rejser Gud sin trone (sin højsal, Sl 104,3).

Jorden var efter datidens opfattelse overvejende flad og hvilede på
søjler (Sl 104,5; Job 9,6), men hang ellers over det tomme uden at rok-
kes (Job 26,7). Job 26,12-13 minder om, at Gud ved skabelsen sejrede
over urhavets kaos, der var personificeret ved en slange (sml. Sl 89,10-
11; 74,14.17-21). Efter denne "kamp" blev den øverste halvdel, nemlig
himlen, ved hjælp af Guds ånde fejlet ren (efter sporene fra kampen)
(v. 13), hvormed Guds sejr over kaos forkyndes.

Også den endelige fred beskrives som Guds sejr over kaosvæsenet
Livjatan (Es 27,1).

Til fordybelse

Når denne og tilsvarende skabelsesfortællinger kan hævde at være
sande, er det ikke i naturvidenskabelig forstand, men som vidnesbyrd
om Guds skabermagt. Mennesker bekender Gud som den, der har
skabt verden og suverænt værner og forsvarer den mod alle livsfjendt-
lige og kaotiske magter (sml. Sl 77,17; 93) – og som en dag vil føre sin
skabning til den endelige fred.

Til eftertanke

Bibelens dramatiske og poetiske billedsprog er særdeles velegnet til
lovprisning af Gud.

EKSKURS

Østerlandske skabelsesberetninger

Hvor moderne europæere på spørgsmålet om meningen med tilværelsen svarer med abstrakte definitioner, fortalte man i det gamle Mellemøsten historier. Og når det drejer sig om det principielle og evigt-gyldige, er det fortællinger om menneskets og jordens oprindelse.

Når man sammenligner Bibelens skabelsesberetning med fortællingerne fra Mesopotamien, såvel fra det fönikisk-kanaanæiske område som fra Egypten, vil man opdage væsentlige forskelle: i disse fortællinger handler guderne helt menneskeligt ud fra egoistiske motiver, og de skaber udelukkende mennesket for selv at slippe for arbejde.

Det, den bibelske beretning har tilfælles med andre (især den babyloniske *Enuma Elish*), er enten urhavet eller (vand)kaos og mørke i begyndelsen. Ved at dele vandene opstår himmel og jord, dernæst himmellegemerne, mennesket og den guddommelige hvile. Også i den akkadiske [det ældste skriftligt overleverede semitiske sprog] fortælling skabes mennesket af ler. I egyptiske tekster bliver mennesket (ligesom i Bibelen) beskrevet som Guds udtrykte billede.

Disse forskellige fortællinger er ikke afhængige af hinanden, men de opstod i samme kulturområde. De er ikke – i modsætning til os i dag – interesserede i naturvidenskabelige iagttagelser. Målet er praktisk viden, man kan styre efter. 1. Mosebog 1 og 2 bekender, at jorden og alt levende skylder den Gud, som udfriede Israel fra Egypten, sin eksistens. Og at Gud er herre over kaosmagterne, at han har skabt mennesket som et ansvarligt væsen, og at menneskets værdighed skyldes gudsbilled-ligheden.

Hvis man ikke opfatter Bibelens skabelsestekster som bekendelsestekster, men derimod leder efter naturvidenskabelige kendsgerninger i dem, vil det blokere for det egentlige budskab: Det drejer sig om begyndelsen på Guds vedvarende omsorg for alt levende. Det handler om, at jorden i Guds øjne er værdifuld, smuk og værd at elske. Og om, at Gud kan forvandle mørke til lys og skabe døden om til liv.

Første Mosebog 1 er ligesom en kunstfærdig komponeret motet, der indbyder til, at man synger med. Den vil skabe begejstring for verdens mysterier, for en verden, der er skabt af en kærlig Gud, som drager omsorg for den.

Den usynlige Gud og "guderne" på himmelhvælvingen

1 Mos 1,14-19

Hvordan omtales sol og måne i denne tekst?

Baggrund

Man undlader øjensynligt bevidst at benytte begreberne sol og måne, fordi det på hebraisk er forbundet med navnene på sol- og måneguderne i Mellemøsten og Egypten. Ved at benytte begreberne "store lys" og "lille lys", angiver man deres funktion: De skal blot være *tegn*, og de skal tjene til "at fastsætte festtider, dage og år" og til at *lyse*.

I det gamle Mellemøsten skelnede man på daværende tidspunkt ikke klart mellem astrologi og astronomi, som vi gør i dag. Himmelleger og stjerner betragtedes som guder, der greb ind i historien. Det er ikke noget problem for Matthæus at berette om stjernetydere (astrologer), der på grund af fænomener på himlen begav sig på vej til Jerusalem for at finde jødernes konge (Matt 2,1-2).

Til fordybelse

Der ligger en bekendelse i den måde, hvorpå Bibelens skabelsesberetning fortæller om himmellegemernes opståen: Himmellegerne, der af andre folkeslag blev tilbedt som guder, hænges af Israels Gud op som lys på himmelhvælvingen. På den måde bliver de andre folkeslags himmelguder, der tit så ud til at sejre på krigstogter mod Israel, nedvurderet, ja, ligefrem frataget deres rang.

Til anvendelse

Bibelen gør ikke krav på at være faglitteratur fyldt med videnskabeligt tilforladelige data og fakta. Den udtrykker derimod Guds folks tillidsfulde tro, som er skænket af Gud: Fra skabelsen af og indtil denne verdens afslutning er Gud trofast. Det er denne tillid, Bibelen vidner om fra første til sidste side.

Til eftertanke

"Bibelen er ligesom en flod, der er så lav, at et lam kan drikke af den, og så dyb, at en elefant kan bade i den" (Gregor den Store, ca. 540-604).

EKSKURS

Slægtsregistre i Bibelen

1 Mos 5; 11,10-26

I Mellemøsten, hvor samfundet byggede på familier og stammer, spillede stamtræet en stor rolle. Det viser Bibelens udsagn om blodhævn, retssikkerhed (2 Kong 4,13), frikøb fra trældom (3 Mos 25,47-48) og enkers og forældreløses forsørgelse (5 Mos 10,18). Stamtræer var helt uundværlige for præster og levitter. De definerede den enkelte persons identitet og position ud fra hans afstamning. De slog bro over tid og sted og legitimerede arveret og autoritet.

Også i Bibelen er de ikke blot dødt træ eller tørt fyldmateriale. Stamtræer er selve stilladset/bindingsværket for bibelsk historie og teologiske udsagn. De danner – sammen med tilsvarende fortællinger – et genealogisk* system. Det er 1. Mosebog et eksempel på. Den vil føre Israels folks eksistens tilbage til dets guddommelige ophav.

Bibelske slægtsregistre har ikke nødvendigvis til hensigt at være ubrudte, biologiske oversigter over afstamning. *Søn* kan godt betyde sønnesøn (sml. Ezra 5,1 med Zak 1,1) eller efterkommer (Matt 22,42). Desuden bygges slægtsregistre skematisk op for at formidle teologiske budskaber.

Således vil evangelisten Matthæus forkynde Jesus som legitim arving ifølge løftet til Abraham, som opfyldelse af løftet til David (2 Sam 7,12-16) og dermed som Messias. Summen af bogstavernes værdi i navnet David på hebraisk er "14". Tilsvarende indeholder Jesu stamtræ ifølge Matthæus tre 14-talslister, men udelader syv generationer i den første gruppe sammenlignet med 1 Krøn 7,23-27. I den anden gruppe udelades, sammenlignet med 1 Krøn 3,11-12, tre generationer, og Jekonja tælles med to gange, i anden og tredje gruppe.

Lukas derimod tæller 6 x 7 generationer baglæns indtil David, 2 x 7 til Abraham og 3 x 7 til Gud. Denne udvidelse af slægtsregisteret tilbage til skabelsen viser hans interesse for at udbrede den kristne tro til alle mennesker. Jesus er Guds søn, der fra skabelsen af var forudbestemt til at være menneskehedens befrier.

Slægtsregistre er variable. Således virker genealogien i Ezra 7,1-5 som en teleskopagtig fortættet variant af 1 Krøn 5,30-40. I genealogiernes barndom var man optaget af talsymbolik. Derfor bør man være varsom med at beregne menneskehedens alder ud fra Bibelens slægtsregistre.

*Genealogi: læren om menneskelige relationer ud fra afstamningen; slægtsforskning]

Hvad er årsagen til verdens sammenhængskraft?

Kol 1,15-20

Hvordan beskriver Paulus Jesu betydning for verdens sammenhængskraft?

Baggrund

Bibelfortolkere går ud fra, at Paulus i disse vers refererer til en velkendt sang om Kristus. Den udtrykker hans centrale rolle i skabelsen og frelsen.

"Det er igennem ham, Gud har skabt. Alting er sat i gang ved ham, og alting har kun mening på grund af ham ... alle synlige og usynlige magter og myndigheder indbefattet (v. 16). I 'mellemverset', v. 17-18a, beskriver sangen, at kosmos eksisterede i den præeksistente (før skabelsen eksisterende) Kristus, og han beskrives som hoved for verdenslegemet, kirken ... Analogier for metaforen verden som et stort legeme finder man i hellenistiske forestillinger om Zeus som hoved for verdenslegemet" (Stuttgarer NT, Bd. 3, Stuttgart 2018, 707).

Til anvendelse

Jeg *bekender*, at der findes en skaber, der har skabt verden. HAN er uendeligt meget større end mig. Jeg vil aldrig kunne forstå HANS storhed. Derfor tilbeder jeg HAM. Det er den stærkeste måde, jeg kan give udtryk for, hvor vigtig HAN er i mit liv. Jeg bøjer mig for HAM uden at blive tynget af hans storhed. For HAN, den almægtige og uudgrundelige Gud, har også udvalgt mig til at være sit barn. Ud fra de muligheder, min viden og min begrænsede og ubegrænsede evne til at tænke giver mig, forsøger jeg at beskrive verden og finde min plads i den. At skabe denne verden med dens harmoni og enestående mangfoldighed og at udfri den af dens forfald, det formår kun HAN.

Til eftertanke

Hvor er kunstens muligheder for at udtrykke tro til større hjælp for mig end teoretiske afhandlinger?

Tro og viden(skab)

1 Kor 13,9-13
Hebr 11,1-3

Hvorfor er tro, håb og kærlighed større end alskens viden for Paulus?

Det, Paulus her siger om åndens gaver, kan overføres på alle vores overvejelser vedrørende Gud. Det udsagnsord, der er brugt her, kan såvel betyde *viden* som *erkende*, *begribe*, *bedømme*, *anerkende*, men også *skelne*. Uanset hvordan man oversætter det, så er det uomtvisteligt, at Paulus er klar over, der er grænser for, hvad mennesker kan forstå.

Det står også klart for Hebræerbrevets forfatter, at skabelsen kun kan begribes ved hjælp af tro (v. 3). Når han skriver, at *tro er overbevisning om det, man ikke ser*, så gør vi klogt i ikke overilet at blande denne synlige og målbare (jordiske) verdens argumentation og bevisførelse sammen med den usynlige (himmelske) verdens.

Til anvendelse

"Da Levi Jizchak vendte hjem fra sit første besøg hos rabbi Schmelke von Nikolsburg, som han havde opsøgt imod sin svigerfars vilje, spurgte denne ham i en barsk tone: 'Vel, hvad har du så lært hos ham?' 'Jeg har forstået,' svarede Levi Jizchak, 'at der findes en skaber, der har skabt verden.' Den gamle kaldte på sin tjener og spurgte ham: 'Er du bekendt med, at der findes en skaber?' 'Ja,' sagde tjeneren. 'Det siger alle ganske vist,' råbte Levi Jizchak, 'men har de virkelig taget det til sig?'" (Martin Buber, *Erzählungen der Chassidim*, zit. bei I. Baldermann, *Die Bibel – Buch des Lernens*, Berlin, 1986, 7).

Resumé

Bibelens udsagn angående skabelse og kosmos er ikke skrevet i et naturvidenskabeligt sprog. Alligevel vidner de på anskuelig vis om sandheder af afgørende betydning.

Spørgsmål til drøftelse

Indledende
spørgsmål

1. "Den bibelske forfatter hjælper os ikke med at løse alle skabelsens gåder. I stedet præsenterer han os for disse gåders skaber" (R.A. Errico).

Hvad tænker I om dette udsagn?

Sl 19,2
Job 26,7-14

2. **Hvilke sandheder vidner disse vers om?**

Er deres poetiske form snarere en hjælp eller snarere en hindring for at forstå det, der er ment?

Kol 1,15-20

3. **Hvilket "verdensbillede" giver denne Kristus-salme udtryk for?**

Hvad tiltaler jer mest i denne tekst?

Læs også bekendelsen i torsdagsafsnittet.

Hebr 11,1-3

4. **Hvorfor er tro nødvendig for at erkende, at verden er skabt af Gud?**

Hvad er forholdet mellem tro og viden(skab)?

1 Kor 13,11-13

5. **Hvordan relaterer disse vers til emnet "skabelse og videnskab"?**

Afsluttende
spørgsmål

6. **Hvilken type sprog – poetisk, videnskabeligt, kunstnerisk, abstrakt – er bedst egnet til at udtrykke jeres tro?**